

Prof. Dr. J. Klaassen

Ontwikkeling van de eisen te stellen aan de jaarrekening¹

I. Inleiding

De huidige wetgeving inzake de jaarrekening (Titel 6 Boek 2 BW) bevat slechts een aantal hoofdlijnen, nl.:

- a. Een aantal algemene uitspraken over waarderingsvraagstukken, maar geen concrete voorschriften.
- b. Een aantal concrete eisen omtrent *specificatie* van de jaarrekening-posten, dus vooral gericht op *inzicht*.

Het ontbreken van concrete waarderingsvoorschriften berust op een bewuste keuze van de wetgever:

- deze wilde flexibiliteit behouden;
  - aan bedrijfsleven en accountants werd verzocht de toegepaste grondslagen voor waardering en winstbepaling te inventariseren en op aanvaardbaarheid te toetsen.
- Deze taak wordt vervuld door het Tripartiete Overleg via *Richtlijnen*;
- de rechter kan uitmaken of bepaalde in de praktijk toegepaste benaderingen *wel of niet* acceptabel zijn.

Achteraf bezien valt te constateren dat de hoeveelheid en de kwaliteit van de via jaarrekening en jaarverslag verstrekte informatie de afgelopen 10 jaar enorm is toegenomen (zie NIVRA, 1981). Dit is een uiting van gewijzigde maatschappelijke verhoudingen en opvattingen, waarbij de belangen van steeds meer groeperingen worden erkend.

Dit onderstreept ons inziens dat flexibiliteit in regelgeving nuttig is, maar dat er daarnaast behoefte is aan regels om ontwikkelingen te kanaliseren. Het Tripartiete Overleg heeft zich ten doel gesteld aan opstellers, controleurs en gebruikers van jaarrekeningen een handleiding te geven voor de thans in ons land geldende aanbevelingen en regels. Deze worden allereerst binnen het wettelijk kader geformuleerd. Maar daarnaast worden ook eisen en aanbevelingen opgesteld omtrent onderwerpen die in de wet niet zijn geregeld.

Het Tripartiete Overleg is uitdrukkelijk een overlegorgaan.

Bij de beoordeling of informatie moet worden verstrekt, en dus ook bij het stellen van regels, zal belangenafweging plaatsvinden, nl. het belang van de onderneming ten opzichte van dat van belanghebbenden. Dit is een *politieke* en geen *wetenschappelijke* afweging.

Voorts is het nog van belang te constateren dat de status van de wet en die van de Richtlijnen van het Tripartiete Overleg geheel verschillend zijn.

De wet bevat dwingend recht. De Richtlijnen van het Tripartiete Overleg zijn aanbevelingen van particuliere organisaties aan belanghebbenden. Slechts voor zover deze belanghebbenden (en speciaal de ondernemingsleiding) behoefte hebben aan dergelijke regels of gedwongen worden tot naleving ervan zullen zij de regels volgen. Dit geldt uiteraard vooral voor die regels waarbij gewichtige belangen in het geding zijn. Anderzijds is de aanwezigheid van belangrijke groepen belanghebbenden bij de opstelling van de regels een extra reden om te verwachten dat uiteindelijk de Richtlijnen zeer veel ondernemingsleiders een richting wijzen, welke zij ook gaan. Daarbij komt nog, dat ongetwijfeld mede door het brede draagvlak van de Richtlijnen, deze door de Ondernemingskamer wel als gezaghebbende oordelen worden aanvaard.

In dit artikel zal de huidige stand van zaken van de eisen die aan de jaarrekening worden gesteld op een aantal belangrijke punten nader worden bezien.

II. Actuele waarden in de jaarrekening

De huidige wet vereist in artikel 308 dat een zodanig inzicht wordt gegeven dat een *verantwoord oordeel* kan worden gevormd over onder meer vermogen en resultaat.

Voorts wordt in artikel 311 geëist dat de grondslagen waarop de waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat berusten, voldoen aan normen die in het maatschappelijk verkeer als *aanvaardbaar* worden beschouwd.

Beide bepalingen laten ruimte voor diverse waarderingen. Men kan zich immers afvragen: wat is een verantwoord oordeel over vermogen en resultaat; kan dat worden gevormd louter en alleen op basis van historische kosteninformatie of is actuele waarde-informatie daarvoor van belang?

Het Tripartiete Overleg acht beide van belang en het verwacht dat ondernemingen volgens beide grondslagen informatie verstrekken (hoofdstuk 1.03, 211-215).

Dit uitgangspunt heeft geleid tot (inhoudelijk) de volgende (ontwerp)-richtlijnen:

211 De in de jaarrekening te hanteren prijsgrondslagen dienen bij te dragen aan de in de artikelen 308 en 309 Boek 2 BW gestelde doeleinden. De inzichten in theorie en praktijk betreffende de prijsbasis die ten grondslag moet liggen aan het winstbegrip en aan het vermogensbegrip zijn niet eenduidig. Voorts kan worden geconstateerd dat er verschillende informatiebehoeften bestaan.

Om daaraan te voldoen dient de rechtspersoon met betrekking tot vaste activa en voorraden zowel op basis van actuele waarden als op basis van historische prijzen informatie over vermogen en resultaat te verschaffen.

212 Bij de te hanteren prijsgrondslag ten behoeve van de resultaatbepaling baseren de commissies zich op hetgeen zij als de primaire functie van informatie over het resultaat beschouwen, nl. dat het getoonde resul-

taat in staat moet stellen tot een verantwoord oordeel omtrent de financiële uitkomsten van het gevoerde beleid te komen.

213 Voor het vormen van een verantwoord oordeel omtrent het resultaat is informatie vereist omtrent de actuele waarde van de opgeofferde activa. Daartoe dient de jaarrekening, hetzij in de winst- en verliesrekening hetzij in de toelichting, inzicht te geven in omvang en samenstelling van het resultaat op basis van actuele waarden.

214 Hieruit vloeit voort dat indien de winst- en verliesrekening op basis van historische (kost)prijzen is opgesteld, in de toelichting aanvullende informatie omtrent het resultaat op basis van actuele waarden dient te worden opgenomen.

215 Wordt de winst- en verliesrekening op basis van actuele waarden opgesteld, dan dient daarnaast informatie op basis van historische (kost)prijzen in de toelichting te worden gegeven.

In het *nieuwe wetsontwerp* tot aanpassing van de Nederlandse wetgeving aan de Vierde EG Richtlijn dat op stapel staat, wordt het onderhavige probleem vanuit een andere invalshoek benaderd. Het is nog slechts een wetsontwerp, maar het gaat aanzienlijk verder dan de huidige wet en de huidige opvatting van het Tripartiete Overleg.

Er worden namelijk concrete eisen gesteld aan de waarderingsgrondslagen van vaste activa en voorraden. In artikel 384 van het wetsontwerp worden deze eisen uiteengezet.

In lid 4 worden twee grondslagen onderscheiden, namelijk historische waarde en actuele waarde.

In lid 5 wordt bepaald: 'Indien de boekwaarde van een actief in een niet te verwaarlozen mate lager is dan de actuele waarde, worden in de toelichting aanvullende inlichtingen verschaft, welke het vormen van een verantwoord oordeel over vermogen en resultaat mogelijk maken. De rechtspersoon is verplicht tot herwaardering van het actief tegen actuele waarde, indien het inzicht dat de jaarrekening ingevolge artikel 362 lid 1 behoort te geven, ook bij toepassing van de vorige zin in ernstige mate wordt geschaad door waardering op een lagere dan actuele waarde.'

Bij Algemene Maatregel van Bestuur kunnen (zullen) regels worden gegeven omtrent de inhoud en grenzen en de wijze van toepassing van herwaardering tegen actuele waarde.

Ook worden er in het ontwerp voorschriften voor de behandeling van de herwaarderingsreserve gegeven (artikel 390). Deze laten de mogelijkheid open om een herwaarderingsreserve onder bepaalde omstandigheden tot de winst te rekenen.

Overzien we met betrekking tot dit onderwerp de ontwikkelingen in de regelgeving dan zien we dat de voorschriften van de wet minder ver gaan dan de Richtlijnen van het Tripartiete Overleg, maar dat het voorliggende wetsontwerp nog veel stringentere eisen stelt. Het Tripartiete Overleg stelt dat de onderneming volgens beide grondslagen informatie moet verschaffen, maar het laat de details omtrent de manier *waarop* dat moet, in het midden.

De wetgever stelt voorwaarden waaronder historische kostenwaardering nog geoorloofd is en komt eigenlijk tot de conclusie dat waardering tegen

historische kosten alleen geoorloofd is, als deze waardering geen afwijkend beeld oproept van waardering tegen actuele waarde.

Voorts worden in de wet nog nadere toepassingsvoorschriften beloofd en zijn er enkele stringente bepalingen inzake een splitsing van de herwaarderingsreserve in een aantal categorieën in opgenomen.

Opvallend is daarbij, dat noch het Tripartiete Overleg noch de wetgever bij deze eisen een uitzondering maken voor *kleine* ondernemingen.

Op twee punten zouden we, als het wetsontwerp ongewijzigd zou worden aangenomen, internationaal gezien een unieke positie innemen:

- het stringent voorschrijven van actuele waardetoepassing;
- het niet maken van een uitzondering voor kleine ondernemingen.

De hiervoor door ons genoemde flexibiliteit van de wetgeving dreigt ten aanzien van de waarderingsgrondslagen verloren te gaan. Dit is betreurenswaardig, omdat er ook bij een minder gedetailleerde wetgeving voldoende waarborgen zijn voor adequate waardering. Een reeks van starre voorschriften kan al gauw tot gevaren leiden. Bij een systeem zoals bepleit door het Tripartiete Overleg is de verstrekte informatie meer inzichtgevend dan wanneer de regels, zoals in het wetsontwerp voorgesteld, zouden worden gevolgd.

III. Vreemde valuta's

De behandeling van *vreemde valuta's* in de jaarrekening is in ons land voor grote ondernemingen bijna steeds van belang, maar dit vraagstuk is ook niet zonder gewicht voor veel kleine ondernemingen met export- en importtransacties.

Het ontleent zijn gewicht vooral aan de huidige voortdurende en vrij grote schommelingen van valutakoersverhoudingen. Als de wisselkoersen vast zijn is het probleem eenvoudig oplosbaar.

Kernproblemen bij de verwerking van vreemde valuta's in de jaarrekening betreffen:

De *omrekening* van vorderingen en schulden in buitenlandse valuta's.

De *omrekening* van zowel balansen als resultatenrekeningen van buitenlandse deelnemingen.

De *verwerking* van koersverschillen in de jaarrekening waarbij mogelijkheden zijn:

- verwerking via de resultatenrekening (al dan niet indirect via een voorziening);
- verwerking via het eigen vermogen.

Het *presenteren* van de omrekeningsproblematiek en de oplossing daarvan in de toelichting.

De huidige wet geeft *geen* speciale voorschriften op deze punten.

Enkele algemene voorschriften van de wet zijn echter wel van belang voor het inzicht dat de jaarrekeningen op dit punt moeten geven.

Allereerst eist de wet het vermelden van alle belangrijke mutaties in de reserves, zodat belangrijke bedragen aan koersverschillen moeten worden getoond indien deze via de reserves worden verwerkt.

Voorts moeten de grondslagen voor de waardering worden uiteengezet. Bij

belangrijke posities in vreemde valuta's zou men dus ook de waardering (= omrekening) daarvan moeten vermelden.

Het nieuwe wetsontwerp eist een uiteenzetting van de grondslagen voor de omrekening van in vreemde valuta's luidende bedragen. Tevens moet worden vermeld op welke wijze koersverschillen zijn verwerkt (artikel 384 lid 8).

Ten aanzien van dit verslaggevingsonderdeel, waarover veel publiciteit in de financiële pers is, en dat grote betekenis heeft voor zowel de vermogensbepaling als de winstbepaling, zijn in het buitenland alleen in de VS voorschriften verschenen (FASB, 1975). Verder zijn in diverse landen ontwerpen van voorschriften gepubliceerd. De in de VS gehanteerde regels bleken zo moeilijk hanteerbaar dat ze na 4 jaar al weer op de helling zijn gezet en de desbetreffende regelgevende instantie, de FASB, is nu al weer 2 jaar bezig een nieuwe regeling te zoeken die minder problemen oproept. Het is begrijpelijk dat er thans nog zo weinig op dit punt is geregeld, maar het zal toch een keer moeten gebeuren, want zonder een uniforme (en internationaal *aanvaarde*) regeling van de verwerking van buitenlandse activiteiten in de jaarrekening is vergelijkbaarheid van financiële informatie in de jaarrekening ver te zoeken. Deze uniformiteit is zowel voor de informatieverstellers als voor de gebruikers van grote betekenis.

IV. Segmentatie van informatie omtrent de resultaten

Onder *segmentatie* verstaat men gewoonlijk de nadere onderverdeling van een totaalbedrag naar bepaalde kenmerken. In het kader van de jaarrekening is in de VS segmentatie vereist van omzet en resultaat naar:

- groepen produkten/goederen en diensten,
- geografische gebieden.

Met behulp van gesegmenteerde gegevens zou men antwoord krijgen op vragen als:

- Wat is het relatieve belang van diverse groepen produkten/goederen en diensten in de omzet?
- Op welke markten, in welke landen is de onderneming actief en waar groeit ze vooral?
- Met welke groepen produkten/goederen en diensten gaat het goed en met welke gaat het slecht?

Van de kant van de beleggers is de roep om deze informatie gekomen, opdat men daarmee een beter inzicht zou krijgen in de *risico's* van gediversifieerde ondernemingen. In ons land is echter de betekenis van deze informatie vooral benadrukt voor het werknemersbelang.

In de WJO werden geen eisen gesteld op het punt van de segmentatie. Toen de WJO werd omgezet in Boek 2 Titel 6 BW kwam er via het amendement-Wieringa een verplichting tot segmentatie van de resultaten en niet van de omzet. Er werd nl. bepaald in artikel 335 lid 2: 'Levert de rechtspersoon verschillende groepen goederen of diensten, dan wordt . . . inzicht gegeven in de mate waarin elk van die groepen goederen en diensten tot het bedrijfsresultaat heeft bijgedragen'. Dat segmentatie van de omzet niet verplicht werd, was ongetwijfeld een gevolg van het feit dat de wet geen

verplichting tot vermelding van een omzetcijfer geeft. Men mag ook via indexcijfers de omzetontwikkeling weergeven.

Het amendement werd vooral verdedigd in verband met het werkgelegenheidsbeleid, waarvoor ook inzicht in de resultaten per vestiging van belang zou zijn. Deze informatie werd niet geschikt geacht voor de jaarrekening, maar is wel terug te vinden in de Wet op de Ondernemingsraden (artikel 31 lid 3) waarin voorgeschreven wordt informatie aan de O.R. te verstrekken 'waaruit hij zich een inzicht kan vormen in de mate waarin de onderneming waarvoor hij is ingesteld, tot het gezamenlijke resultaat heeft bijgedragen'. Het Tripartiete Overleg heeft gepoogd het vrij vage voorschrift van artikel 335 lid 2 BW nader in te vullen. In 1976 publiceerde het een ontwerp (dat nog niet in een Richtlijn is omgezet) waarin:

Splitsing van de *omzet* naar goederen en diensten wordt verlangd en aanbevolen wordt de bedragen te vermelden van de samenstelling van het bedrijfsresultaat per *groep* produkten/goederen en diensten.

Wel wijst het Tripartiete Overleg op twee problemen:

1. Wat is een relevante *groepsindeling*?

De indeling van groepen produkten/goederen en diensten zou volgens het Tripartiete Overleg gebaseerd moeten zijn op de onderscheiding die in de *interne berichtgeving* wordt gehanteerd. Probleem blijft dan dat de kleinere ondernemingen geneigd kunnen zijn meer gedetailleerde groepen te onderscheiden dan de grote, hetgeen in hun nadeel zou kunnen werken. Dit zou men kunnen ondervangen door van officiële bedrijfstakonderscheidingen uit te gaan.

2. Wat is vereist om het *inzicht* te geven dat door de wet wordt verlangd?

Het Tripartiete Overleg meent dat het beste inzicht wordt gegeven door *cijfermatig* de samenstelling van het bedrijfsresultaat te verstrekken. Tenslotte wordt aanbevolen de omzet naar geografische gebieden te splitsen en verder informatie te geven over brutomarge en aantal werknemers per geografisch gebied.

Het wetsontwerp tot implementatie van de Vierde EG Richtlijn is overigens weer enigszins teruggekomen op de thans bestaande regeling. In artikel 380 wordt bepaald: 'indien de inrichting van het bedrijf is afgestemd op werkzaamheden in verschillende *bedrijfstakken*, wordt met behulp van cijfers een inzicht gegeven in de mate waarin elk van de soorten van die werkzaamheden tot de *netto-omzet* heeft bijgedragen'.

Deze omzet moet ook naar geografische gebieden worden gesplitst. Vermelding van gesegmenteerde informatie over het *bedrijfsresultaat* wordt in het wetsontwerp niet verlangd. De EG Richtlijn vereist dit namelijk ook niet. De vakbonden zijn blijkbaar ongelukkig met het terugdraaien van de huidige regeling en hebben dit aan de Tweede Kamer laten blijken. Het is thans nog niet te zeggen hoe de uiteindelijke voorschriften zullen luiden.

Tenslotte wordt aan de Minister van Economische Zaken het recht tot ontheffing van de segmentatieverplichting gegeven. Deze kan worden verleend op grond van vrees voor ernstig nadeel bij vermelding van de voorgeschreven gegevens.

Zien we terug dan valt te constateren dat tien jaar geleden het vraagstuk in de wet nog buiten beschouwing werd gelaten; daarna is segmentatie van

het bedrijfsresultaat op een globale wijze voorgeschreven. Nu wordt op meer gedetailleerde wijze segmentatie van het omzetcijfer voorgesteld, maar het zou wel eens kunnen zijn dat uiteindelijk toch segmentatie van omzet en bedrijfsresultaat naar bedrijfstakken in de wet wordt opgenomen, terwijl ten minste ook specificatie van de omzet naar geografische gebieden verplicht wordt.

V. Voorzieningen

Ten aanzien van de berichtgeving over de voorzieningen heeft de wet in artikel 329 bepaald dat deze moeten worden gesplitst naar de *aard* van de risico's en verplichtingen *waarbij apart moeten worden getoond*:

- voorzieningen ten aanzien van bepaalde activa;
- voorzieningen voor belastingverplichtingen;
- voorzieningen voor pensioenverplichtingen.

Verder wordt een voorziening omschreven als een bedrag dat de strekking heeft een voorziening te vormen tegen risico's en verplichtingen waarvan de omvang ten tijde van het opmaken van de balans nog niet nauwkeurig bekend is! Hieruit vloeit voort dat er een specifiek risico moet zijn, dat zijn oorsprong heeft voor de balansdatum; anders zou men een stille of geheime reserve, onder de naam voorziening, vormen.

Door dit wetsartikel wordt de suggestie gewekt alsof voorzieningen *voor bepaalde activa* credit op de balans zouden moeten worden opgenomen.

Het Tripartiete Overleg heeft gesteld dat dat *niet* acceptabel is en dat deze voorzieningen op de activaposten in mindering moeten worden gebracht.

Omtrent de *waardering* van voorzieningen worden geen *specifieke* eisen in de wet gesteld.

Het Tripartiete Overleg heeft als algemeen uitgangspunt gekozen, dat voorzieningen (behoudens pensioenvoorzieningen) op nominale waarde moeten worden gewaardeerd, waarbij geen keuze wordt gedaan tussen de dynamische en de statische methode.

Tevens is door het Tripartiete Overleg aangegeven onder welke omstandigheden met name belastingvoorzieningen en pensioenvoorzieningen moeten worden gevormd.

In het nieuwe wetsontwerp (artikel 374) wordt uitdrukkelijk bepaald dat waardevermindering van een actief niet door een voorziening tot uitdrukking mag worden gebracht (volgens artikel 387 worden waardeverminderingen van de activa afgeboekt).

Nieuwe punten zijn voorts dat de specificatie van de voorzieningen *in de balans* moet plaatsvinden en niet uitsluitend in de toelichting, en voorts dat in de toelichting zoveel mogelijk moet worden aangegeven in welke mate voorzieningen *langlopend* zijn. Dit voorschrift is waarschijnlijk bedoeld om het inzicht in de liquiditeit te bevorderen. Over de waardering van voorzieningen wordt weinig concreets opgemerkt. Wel ademt het wetsontwerp de geest van waardering volgens het voorzichtigheidsprincipe.

Wij kunnen dus concluderen dat de wetgever zich tot *specificatievoorschriften* heeft beperkt terwijl het Tripartiete Overleg (in overeenstemming met zijn doelstelling) op een aantal punten waarderingsvoorschriften heeft

gegeven. De specificatievoorschriften zijn in het nieuwe wetsontwerp iets stringenter dan in de oude wet.

VI. Deelnemingen en consolidatie

Ook ten aanzien van dit onderdeel van de jaarverslaggeving hebben zich nogal wat ontwikkelingen voorgedaan.

We zullen in dit verband twee aspecten belichten, namelijk:

1. De waardering en winstneming van deelnemingen.
2. De plaats van de geconsolideerde jaarrekening.

In de huidige wet wordt *in ieder geval* als *deelneming* aangemerkt het bezit van 25% of meer van de geplaatste aandelen of certificaten van een vennootschap.

Strikte waarderingsvoorschriften worden niet gegeven, maar de wet eist wel informatie over de waarde van de deelnemingen en de wijzigingen in de waarde gedurende het afgelopen boekjaar. Bij de waardewijzigingen moeten de resultaten afzonderlijk worden getoond. Ook moeten vorderingen op en langlopende schulden aan deelnemingen afzonderlijk worden gepresenteerd.

Het Tripartiete Overleg verlangt (in hoofdstuk 2.03) waardering van de deelnemingen tegen intrinsieke waarde, volgens de grondslagen van de moeder. Als dat wegens gebrek aan informatie niet goed mogelijk is, mag volgens de grondslagen van de deelnemingen worden gewaardeerd.

Voorts wordt verantwoording van een evenredig deel van de winst van de deelneming vereist. Verantwoording van uitsluitend het ontvangen dividend en waardering tegen kostprijs, worden in het algemeen niet aanvaardbaar geacht.

De regels omtrent waardering en winstverantwoording van deelnemingen wordt in het nieuwe wetsvoorstel vrij uitvoerig en expliciet aan de orde gesteld.

Het zou te ver voeren deze precies te vermelden, maar in het kort komt het op het volgende neer:

- Bij een kapitaalbezit van 20% wordt het bestaan van een deelnemingsverhouding vermoed.
- Waardering van deelnemingen tegen verkrijgingswaarde is toegestaan, mits het verschil met de waardering tegen actuele waarde niet al te aanzienlijk is (artikel 384 lid 4 en 5).
- Waardering van deelnemingen tegen verkrijgingsprijs wordt echter ontmoedigd omdat ondernemingen die hun deelnemingen niet tegen intrinsieke waarde waarderen, ook de winst en het eigen vermogen *per deelneming* moeten vermelden.
- Waardering tegen intrinsieke waarde is ook toegestaan (artikel 390), zo mogelijk gebaseerd op de waarderingsgrondslagen van de moedermaatschappij. In dat geval moet waarschijnlijk een evenredig deel van de winst van de deelnemingen als resultaat worden verantwoord.
- Als de deelnemingen niet de gehele winst aan de moeder uitkeren moet een z.g. gebonden reserve worden gevormd.

Dit is een nieuwigheid, die blijkbaar de bedoeling heeft om te voorko-

men dat de moeder zich te vroeg rijk rekent. Nu kan men deze gebonden reserve op drie manieren vormen:

- a. ten laste van de vrije reserves, mits die er zijn;
- b. ten laste van de winst- en verliesrekening; in dat geval wordt per saldo slechts het dividend van de deelneming als winst verantwoord;
- c. men zou een dergelijke te vormen reserve ook bij de winstbestemming kunnen vormen, maar dan zou de bepaling inhouden dat de moeder zelf pas winst mag uitkeren, als de dochter deze winst in de vorm van dividend aan de moeder heeft uitbetaald.

Dit lijkt een bepaling die wat ouderwets aandoet:

‘Wat niet in de kas zit is nog geen winst’.

Bovengenoemde wettelijke regels gelden voor *alle* deelnemingen, want de wet beschouwt de Vennootschappelijke Jaarrekening als *de* jaarrekening.

Onder het geldend recht is consolidatie niet verplicht gesteld; daar wordt consolidatie gezien als één van de drie methoden om inzicht te geven in vermogen en resultaat van meerderheidsdeelnemingen.

De andere methoden zijn:

- het verschaffen van een samengevoegde jaarrekening;
- het toevoegen van afzonderlijke jaarrekeningen van deelnemingen.

Ook al toont men een geconsolideerde jaarrekening volgens alle wettelijke eisen, dan moet men toch daarnaast ook een vennootschappelijke jaarrekening tonen die aan alle eisen van de wet voldoet, behoudens de specificatie van het resultaat.

Het Tripartiete Overleg gaat verder door te stellen dat in het algemeen alleen met behulp van een geconsolideerde jaarrekening inzicht in vermogen en resultaat van de economische eenheid is te geven. Het Tripartiete Overleg verlangt voorts dat niet alleen meerderheidsdeelnemingen, maar ook joint ventures in de vorm van 50%-deelnemingen, worden meegeconsolideerd.

In het algemeen dient integrale consolidatie plaats te vinden, behalve bij joint ventures.

De nieuwe wettelijke regeling verschilt ten aanzien van dit onderwerp enigermate van de huidige wet. Deze geeft aan consolidatie een zekere voorrang.

Van de drie methoden voor het verschaffen van inlichtingen over meerderheidsdeelnemingen wordt de methode van het verstrekken van afzonderlijke jaarrekeningen alleen aanvaard als het inzicht daardoor beter wordt dan bij het geven van een ‘groepsjaarrekening volgens de methode der consolidatie’.

De samengevoegde jaarrekening wordt niet meer genoemd, maar het wordt wel acceptabel geacht bij de consolidatie de moedermaatschappij buiten beschouwing te laten, waardoor men dan toch een soort samengevoegde jaarrekening van de dochters krijgt.

Uit dit alles kunnen we de volgende globale conclusies trekken:

De Richtlijnen van het Tripartiete Overleg zijn ten aanzien van de waardering van deelnemingen en de consolidatie duidelijk strakker dan de bestaande wet. De op stapel staande wet sluit grotendeels aan bij de regels van het Tripartiete Overleg. Wel zijn er in de nieuwe wet enkele vrij

vergaande bepalingen opgenomen, waarbij met name de *gebonden reserve* ons in de toekomst nog wel voor veel problemen zal stellen. De Tripartiete Overleg-regel dat joint ventures meegeconsolideerd moeten worden, wordt niet in het wetsontwerp aangetroffen. Overigens zal over enkele jaren de consolidatie problematiek nader worden geregeld bij het definitief worden van de Zevende EG Richtlijn.

VII. Stelselwijzigingen

In het spraakgebruik wordt onder een *stelsel* meestal verstaan een methode voor de winstbepaling, zoals het ijzeren voorraadstelsel. Maar feitelijk is deze interpretatie te beperkt.

Men zou alle regels die invloed hebben op de vermogens- en winstbepaling plus de regels van samenvoeging van posten, en de criteria voor consolidatie samen als de bepalende factoren kunnen beschouwen voor het beeld dat van het vermogen en het resultaat wordt gegeven.

Er is dan sprake van stelselwijziging als in een jaar andere regels van vermogens- en winstbepaling of andere presentatiewijzen, dan wel consolidatiecriteria worden gehanteerd dan voorheen.

Stelselwijzigingen kunnen wenselijk zijn. De inzichten omtrent wat goede verslaggeving is, kunnen nu eenmaal veranderen. Het is goed dat ondernemingen zich daaraan kunnen aanpassen.

Anderzijds hebben stelselwijzigingen als schaduwzijde dat ze naar buiten de indruk wekken dat er met de winstbepaling kan worden gemanipuleerd om een gewenste uitkomst te krijgen.

Bovendien wordt de vergelijkbaarheid van informatie in de tijd erdoor verstoord.

In artikel 309 van de wet wordt geëist dat de balans en de winst- en verliesrekening getrouw en *stelselmatig* vermogen en resultaat weergeven. Deze bepaling is niet bedoeld om stelselwijzigingen uit te sluiten, maar is vooral bedoeld om duidelijk te maken dat de gevolgde regels van vermogensbepaling, resultaatbepaling en presentatie niet *onsystematisch* mogen zijn, bijvoorbeeld dat men niet de ene machine afschrijft op basis van boekwaarde, maar een andere overigens soortgelijke machine op basis van annuïteitensysteem.

De wetgever heeft bij de invoering van de WJO stelselwijzigingen niet willen beperken. In artikel 311 lid 3 van Boek 2 Titel 6 BW wordt slechts geëist dat een wijziging in de *grondslagen van balanswaardering en resultaatbepaling*, indien van wezenlijk belang, uitdrukkelijk wordt vermeld onder mededeling van haar invloed op het vermogen en het resultaat.

Omtrent te verstrekken informatie bij andere vormen van stelselwijzigingen wordt niets vermeld. Een verzoek aan de minister, bij de parlementaire behandeling om ook *motivering* van grondslagwijzigingen voor te schrijven, werd door deze verworpen met het argument dat dit tot nietszeggende frasen zou leiden. Niettemin heeft de Ondernemingskamer wel de eis gesteld dat voor stelselwijziging een goede motivering moet worden gegeven en dat stelselwijziging slechts geoorloofd is als daarvoor een *gegronde* reden aanwezig is (o.a. in het OGEM arrest). Het Tripartiete Overleg heeft de

ruime interpretatie van het begrip 'stelsel' gekozen, maar stelt *geen voorwaarden* aan de toelaatbaarheid van *stelselwijzigingen*. Het schrijft zelfs stelselwijziging voor als het nieuwe stelsel tot een aanzienlijke verbetering van het inzicht leidt. Wel dient de stelselwijziging te worden meegedeeld en gemotiveerd; ook de invloed ervan op vermogen en resultaat dient te worden gekwantificeerd.

Als de invloed op toekomstige winsten niet uit bovengenoemde toelichtingen kan worden afgeleid moeten ook deze toekomstige effecten, indien belangrijk, worden vermeld.

Aanpassing van vergelijkende cijfers dient plaats te vinden.

Het wetsontwerp volgt evenals het Tripartiete Overleg een ruime interpretatie van het begrip 'stelsel' door voorschriften te geven:

- voor wijziging van de indeling;
- voor aanpassing van de vergelijkende cijfers;
- voor wijziging van de waardering.

Inhoudelijk wordt voorgeschreven:

- slechts stelselwijziging wegens *gegronde* redenen;
- vermelding van die redenen;
- het aangeven van de effecten van de stelselwijzigingen;
- aanpassing van de vergelijkende cijfers voor zover nodig voor de vergelijkbaarheid.

Deze voorschriften vloeien grotendeels voort uit de bepalingen van de Vierde Richtlijn. Het wetsontwerp stelt zich dus ook bij dit onderwerp op een stringenter standpunt dan de huidige wet, terwijl de wetsvoorstellen grotendeels met de Richtlijnen van het Tripartiete Overleg overeenkomen. Er is echter één belangrijk verschil: het Tripartiete Overleg stelt geen voorwaarden voor stelselwijziging terwijl het wetsontwerp in overeenstemming met de opvattingen van de Ondernemingskamer *gegronde* redenen eist.

Deze vermelding in de wet van de voorwaarde van het bestaan van *gegronde* redenen is belangrijk, omdat daarmee de rechter kan toetsen of de redenen werkelijk gegrond zijn. Dat zal er tevens toe leiden dat aan de vermelding van die redenen grote aandacht moet worden geschonken. De noodzaak om een goede reden op te geven kan een belangrijk middel zijn tegen willekeurige stelselwijzigingen.

VIII. Slotopmerkingen

Overzien we de besproken onderwerpen, dan concluderen we dat de huidige wet ten aanzien van de meeste onderwerpen een grote mate van ruimte biedt aan eigen interpretatie, en dat de gegeven specifieke voorschriften zich voornamelijk beperken tot presentatievoorschriften. Het nieuwe wetsontwerp breidt die presentatievoorschriften duidelijk uit. Omtrent bijna alle genoemde onderwerpen worden daarin verdergaande eisen aan de presentatie gesteld dan door de huidige wet. Slechts op één punt gaat het wetsontwerp minder ver, namelijk de segmentatie van het bedrijfsresultaat. Bezien we de Richtlijnen gegeven door het Tripartiete Overleg, dan blijken deze op het gebied van actuele waardetoepassing nogal van de nieuwe

wetgeving te verschillen. Op de andere besproken gebieden heeft het Tripartiete Overleg uitspraken gedaan die, vanuit de algemene doelstellingen van de huidige wet, terecht als richtinggevend beschouwd kunnen worden. Dit blijkt alleen al uit het feit dat de nieuwe wetgeving behoudens een aantal details inhoudelijk in sterke mate in overeenstemming is met de huidige Richtlijnen.

Ten aanzien van de waarderingsvoorschriften zien we dat het Tripartiete Overleg gepoogd heeft de algemene bepalingen van de wet in te vullen, maar dat de wetgever thans, overigens grotendeels *onverplicht* (dat wil zeggen niet ter uitvoering van de Vierde EG Richtlijn) op het punt van de waardering van vaste activa, voorraden en deelnemingen overgegaan is tot het geven van waarderingsvoorschriften.

Toch blijven er ook onder de nieuwe wet nog talrijke gebieden waarop een interpretatie van wettelijke regels *door het Tripartiete Overleg* voor de belanghebbenden van groot belang is.

Literatuur

- Commissies Jaarverslaggeving - Richtlijnen voor de Jaarrekening, Kluwer Deventer, 1980.
(Hierin is de huidige tekst van Boek 2 Titel 6 BW opgenomen.)
- Financial Accounting Standards Board (FASB),
Statement of Financial Accounting Standards no 8
Accounting for the Translation of Foreign Currency
Transactions and Foreign Currency Financial Statements 1975.
- NIVRA - Onderzoek Jaarverslagen 1979, NIVRA Geschrift 22, Kluwer Deventer, 1981.
- Wetsontwerp tot aanpassing van de wetgeving aan de Vierde Richtlijn van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht.
Wetsontwerp 16326 zitting 1979 - 1980.

Noten

1 De gemaakte werkverdeling met Prof. Mr. Drs. H. Beckman brengt mee dat in dit artikel relatief weinig aandacht wordt geschonken aan de jurisprudentie.

2 Na het afsluiten van dit artikel is in december 1981 een nieuwe FASB Standaard over dit onderwerp gepubliceerd, FASB 52, welke geheel andere eisen stelt dan Fasb 8.